

Tekst 1

De macht aan de burger

(1) Na elke verkiezing verschijnt er een nieuwe lichter politici, die evenals de vorige nauwelijks in staat blijkt de wachlijsten in de zorg, de files, de criminaliteit, het middelmatige onderwijs en andere maatschappelijke problemen op te lossen. De roep om sterke leiders is groot en het vertrouwen van de burger in de huidige overheid heeft, volgens een rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau, een dieptepunt bereikt.

(2) De problemen zullen, zo hopen de politici, worden opgelost als we de democratie maar verbeteren: door een nieuw kiesstelsel in te voeren, door de kloof tussen burger en politiek te verkleinen en door de burger meer invloed te geven via bijvoorbeeld referenda. Maar misschien faalt de democratie wel juist doordat we te veel vertrouwen in de democratie hebben en te weinig in het individu. Om Ronald Reagan vrij te citeren: misschien lost de democratie de problemen niet op, maar vormt ze zelf het probleem. Het begrip democratie bevat namelijk een fundamentele tegenstrijdigheid: hoe meer macht voor de democratische overheid, hoe minder macht voor de burger. Hoewel het ideaal van de democratie is dat de burger de macht heeft, heeft de democratie er juist toe geleid dat de burger steeds meer macht over zijn eigen leven heeft moeten afstaan aan de overheid.

(3) De woorden vrijheid en democratie worden vaak als synoniemen gebruikt. Dat is misleidend, omdat het twee heel verschillende begrippen zijn. Vrijheid verwijst naar bepaalde vrijheden van het individu, terwijl democratie verwijst naar een regeringssysteem op basis van een open debat, open participatie

45 en het nemen van besluiten bij meerderheid van stemmen. Vanwaar deze verwarring? Kennelijk wordt het volk als een geheel gezien, dat net als een individu vrij kiest hoe het zichzelf bestuurt. Maar in tegenstelling tot een individu heeft een volk geen eenduidige wil, doordat het een verzameling is van verschillende individuele belangen. Het volk kan dus als geheel nooit een keuze maken, laat staan een vrije keuze. Ten onrechte hebben we de neiging om aan te nemen dat democratie vanzelfsprekend tot vrijheid leidt.

(4) Paradoxaal genoeg zien de meeste mensen de democratie aan de ene kant als heilig, terwijl ze er aan de andere kant toch niet echt in geloven. We vinden het heel normaal dat mensen protesteren tegen overheidsbeleid dat ze oneerlijk vinden. Als we namelijk echt in democratie zouden geloven, zouden we niet de moeite nemen onze mening te rechtvaardigen met normen en waarden anders dan de democratische norm dat het rechtvaardig is dat de meerderheid haar zin krijgt.

(5) De vraag of democratie hetzelfde is als vrijheid, kan dus ontkennend beantwoord worden. De meerderheid kan anderen haar wil even tiranniek opleggen als een dictator. Hoe zit het met de andere veronderstelde idealen van de democratie, zoals de handhaving van gelijke rechten, zelfbestuur en het verdedigen van de rechten van minderheden?

(6) Gelijke rechten? Daarvan is maar ten dele sprake. In een democratie krijgt de meerderheid haar zin. Er is dus een ongelijkheid in rechten: de meerderheid heeft meer rechten dan de minderheid. Duizenden democratisch aangenomen wetten, regelingen,

subsidies en uitkeringen geven
90 bepaalde groepen speciale privileges.
De meeste privileges zijn overigens
bestemd voor minderheden. Maar of het
nu een minderheid of een meerderheid
is die bepaalde privileges heeft, de
95 uitkomst van de democratie blijkt te zijn
dat niet iedereen dezelfde rechten
heeft.

(7) Zelfbestuur? Een land wordt meest-
al door een meerderheid bestuurd, op
100 basis van een regeerakkoord dat een
compromis is tussen de programma's
van verschillende partijen. Dat compro-
mis als zodanig vertegenwoordigt geen
enkele partij en geen enkele kiezer.
105 Dus ook al lijkt de regering altijd een
meerderheid te vertegenwoordigen,
eigenlijk regeert nul procent van het
volk zichzelf.

(8) Tot slot: het verdedigen van de
110 rechten van minderheden? De rechten
van minderheden zijn in een democratie
alleen veilig als de meerderheid dat
toelaat. Tabak is legaal maar wiet is
illegaal, omdat de meerderheid dat
115 middel afkeurt. De democratie duldt
geen tegenspraak.

(9) Ironisch genoeg staan belangrijke
democratische idealen dus juist op
gespannen voet met de democratische
120 praktijk. Je zou democratie zelfs
kunnen bestempelen als de dictatuur
van de meerderheid. Dat wil natuurlijk
niet zeggen dat we de democratie maar
moeten afschaffen, maar het betekent
125 wel dat democratische meerderheden
niet zo arrogant moeten zijn om te
denken dat hun besluiten per definitie
goed zijn. Een van de gevaarlijkste
clichés van de democratie is wel dat de
130 kiezer (lees: de meerderheid) altijd
gelijk heeft.

(10) Toch heeft de democratie
belangrijke voordelen ten opzichte van
alternatieve regeringssystemen. Ten
135 eerste zorgt ze ervoor dat de macht-
hebbers hun macht proberen te houden
door verkiezingspropaganda in plaats

van door hun politieke tegenstanders
uit te moorden. Ten tweede zorgt ze
140 ervoor dat burgers op een vreedzame
wijze hun regering kunnen veranderen.
En ten derde zorgt democratie voor een
vrij politiek debat en de mogelijkheid
om slechte ideeën te bekritisieren en
145 weg te stemmen. Maar dat laatste
voordeel is tegelijkertijd een nadeel,
omdat de meerderheid ook vóór slechte
ideeën kan stemmen.

(11) Laten we drie mogelijkheden be-
150 kijken die misschien de scherpe kantjes
van de democratie zouden kunnen
afhalen. De eerste mogelijkheid luidt:
minder democratie. Nederland kende in
de negentiende eeuw het census-
155 kiesrecht, wat inhield dat alleen
mannen die minimaal een bepaalde
hoeveelheid belasting betaalden,
mochten stemmen. Zo gek was dat
systeem nog niet (behalve dat vrouwe-
160 lijke belastingbetalers natuurlijk ook
stemrecht hadden moeten hebben).
Misschien is het ook een goed idee om
het stemrecht van ambtenaren en
politici af te schaffen. Minder demo-
165 cratie – in de zin dat mensen die
belasting aan de overheid betalen
stemrecht hebben en mensen die hun
inkomen ontvangen van de overheid
niet – leidt waarschijnlijk tot een
170 eerlijker besteding van belastinggeld.
Wie betaalt, bepaalt.

(12) De tweede mogelijkheid ligt in
minder centralisatie. Een uitgangspunt
zou kunnen zijn: regel lokaal wat je
175 lokaal kunt regelen en alleen centraal
wat centraal geregeld moet worden. Als
de zeggenschap zo dicht mogelijk bij
het individu ligt, hebben burgers meer
invloed op zaken die hun aangaan,
180 zullen beslissingen beter zijn afgestemd
op lokale wensen en zijn politici beter
en directer controleerbaar. Dat een
dergelijk gedecentraliseerd systeem
goed werkt, valt in de praktijk waar te
185 nemen in Zwitserland.

- 190 (13) De derde mogelijkheid luidt:
minder overheid. Je zou kunnen zeggen
dat democratie gebaseerd is op de
misvatting dat we allemaal uit dezelfde
opties moeten kiezen. Er moeten nu
eenmaal beslissingen worden genomen
over onze gezondheidszorg, ons onder-
wijs, onze sociale uitkeringen en onze
economie. Maar waarom zouden we
195 ons moeten beperken tot de keuzes die
de overheid biedt?
- 200 (14) Een manier om de overheersende
aanwezigheid van de overheid terug te
dringen is kiezers écht te laten kiezen
wat ze willen. Zo lastig is dat niet, want
we hebben al een universeel systeem
dat ervoor zorgt dat iedereen zelf kan
kiezen wat hij koopt: de vrije markt. Als
de overheid zou ophouden van alles
205 voor ons te regelen, dan zou iedereen
op de vrije markt die gezondheidszorg,
dat onderwijs en die sociale
verzekeringen kunnen kopen waar hij
belang bij heeft.
- 210 (15) De markt is gebaseerd op vrij
ondernemerschap, vrije initiatieven,
vrije keuze, diversiteit, concurrentie en
flexibiliteit, terwijl de overheid is
gebaseerd op uniformiteit. Daarom
215 bieden de vrijwillige verbanden van de
markt vaak meer mogelijkheden om
problemen op te lossen dan de
wettelijke dwang van de overheid.
- 220 (16) De markt is niet perfect. Dat hoeft
ook niet, zolang hij maar beter werkt
dan de overheid. De markt is niet
perfect omdat de markt uit mensen
bestaat, en mensen zijn nu eenmaal
niet perfect. Zo was de liberalisering
225 van taxi's in eerste instantie geen
succes. De prijzen stegen en de
beoogde keuzevrijheid bleef uit. Maar
inmiddels zijn er nieuwe initiatieven van
de grond gekomen die inspelen op de
230 behoefte aan een goedkope taxi.
- 235 (17) Als argument tegen het bijvoor-
beeld zelf mogen kiezen van een
energieleverancier wordt door tegen-
standers van de privatisering van de
energiebedrijven soms het feit
genoemd dat sinds de invoering van
deze maatregel slechts acht procent
van de consumenten voor een andere
energieleverancier heeft gekozen. Maar
240 het feit dat de grote meerderheid geen
behoefte heeft aan een bepaalde
keuzemogelijkheid is geen reden om de
minderheid die keuzemogelijkheid te
ontnemen. Een individu kan zich niet
245 onttrekken aan de dienstverlening van
de overheid als hij ontevreden is, terwijl
hij op de vrije markt wel kan over-
stappen naar een andere leverancier.
- 250 (18) Een alternatief voor het
privatiseren en dereguleren van over-
heidsdiensten is elke burger zelf laten
kiezen of hij wel of niet meedoet met
bepaalde overheidssystemen. Mensen
die geen vertrouwen meer hebben in de
255 bescherming van de overheid, zouden
ervoor moeten kunnen kiezen om geen
belasting meer te betalen voor de
politie en in plaats daarvan een lokale
particuliere wijkbescherming in te
260 huren. Waarom niet de overheid zelf
onderwerpen aan de tucht van de
markt? Als de overheid niet voor goed
onderwijs, goede zorg en veiligheid kan
zorgen, waarom dan burgers niet het
recht geven die zaken zelf te regelen?
Zou dat niet de meest democratische
vorm van democratie zijn?
- 270 (19) Misschien kunnen we het
vertrouwen van de burger in de over-
heid terugwinnen als we de democratie
ontmythologiseren. Het bereiken van
optimale vrijheid voor elke burger is
immers het beginsel dat aan elke
respectabele staatsvorm ten grondslag
275 zou moeten liggen.

naar: Henry Sturman

uit: HP / De Tijd, 20 januari 2006

Tekst 1 De macht aan de burger

- 1p 1 Wat zijn de twee belangrijkste tekstdoelen van de tekst 'De macht aan de burger'?
- A De lezer amuseren met prikkelende uitspraken over de beginselen van de democratie en hem informeren over verschillende mogelijkheden om de democratie te verbeteren.
  - B De lezer een aantal gedachten over de democratie ter overweging aanbieden en hem activeren zijn bijdrage te leveren aan de verbetering van de democratie.
  - C De lezer informeren over de wantoestanden van het landsbestuur en hem enige manieren waarop de democratie beter kan functioneren, ter overweging aanbieden.
  - D De lezer laten nadenken over de gebreken van de democratie en hem ervan overtuigen dat de democratie op een aantal punten verbeterd kan worden.

Na de inleiding, deel 1, kan de tekst worden onderverdeeld met behulp van de volgende kopjes:

deel 2: Inherente problemen democratie

deel 3: Goede kanten democratie

deel 4: Verbetermogelijkheden democratie

- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 2, 'Inherente problemen democratie'?
- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 3, 'Goede kanten democratie'?
- 1p 4 Bij welke alinea begint deel 4, 'Verbetermogelijkheden democratie'?

In de inleiding van een tekst kan op diverse manieren de aandacht van de lezer getrokken worden. Dit kan bijvoorbeeld door middel van

- 1 een prikkelende stelling;
- 2 een anekdotische beschrijving;
- 3 een grappige toonzetting;
- 4 een schets van een herkenbare situatie.

- 2p 5 Welke twee van bovengenoemde middelen worden in alinea 1 van de tekst 'De macht aan de burger' gebruikt?

"Paradoxaal genoeg zien de meeste mensen de democratie aan de ene kant als heilig, terwijl ze er aan de andere kant toch niet echt in geloven." (regels 59-62)

- 1p 6 Wat is de kern van dat paradoxale?
- A Democratische burgers vinden dat de meerderheid haar zin moet krijgen, maar ervaren meerderheidsbesluiten soms toch als onrechtvaardig.
  - B Democratische burgers willen dat de meerderheid haar zin krijgt, maar hebben doorgaans geen vertrouwen in de democratie.
  - C Democratische burgers willen dat er met minderheden rekening wordt gehouden, maar zijn ontevreden als die vervolgens hun zin krijgen.
  - D Democratische burgers willen maximale individuele vrijheid, maar hebben tegelijkertijd sterke behoefte aan leiders.

- 1p 7 “De woorden vrijheid en democratie worden vaak als synoniemen gebruikt. Dat is misleidend, omdat het twee heel verschillende begrippen zijn.” (regels 37-40)
Waarom is, blijkens alinea 3, ‘vrijheid’ niet per definitie hetzelfde als ‘democratie’?
- A Omdat democratie uit zelfbehoud geen individuele afwijkingen toestaat.
  - B Omdat in een democratie de macht van politici boven die van individuen gaat.
  - C Omdat individuele vrijheid ondergeschikt is aan de wil van een meerderheid.
  - D Omdat individuen geen direct belang hebben bij deelname aan open besluitvorming.

- 1p 8 “Paradoxaal genoeg zien de meeste mensen de democratie aan de ene kant als heilig, terwijl ze er aan de andere kant toch niet echt in geloven. We vinden het heel normaal dat mensen protesteren tegen overheidsbeleid dat ze oneerlijk vinden.” (alinea 4)
Welke van onderstaande beweringen over de aanvaardbaarheid van deze redenering is correct?
Deze redenering is
- A aanvaardbaar, want het feit dat mensen protesteren tegen overheidsbeleid betekent dat ze niet echt geloven in de democratie.
  - B aanvaardbaar, want wanneer mensen de democratie als heilig zien, is het vreemd wanneer ze er toch tegen protesteren.
  - C betwistbaar, want je kunt in de democratie geloven en toch protesteren tegen bepaalde overheidsbeslissingen.
  - D betwistbaar, want we zouden het niet normaal moeten vinden dat mensen protesteren tegen democratische beslissingen.

- 1p 9 In alinea 6 wordt gesteld dat niet iedereen dezelfde rechten heeft.
Beoordeel de aanvaardbaarheid van de onderliggende redenering.
Deze redenering is:
- A aanvaardbaar, want het is inderdaad een feit dat in een democratie de meeste van overheidswege ingevoerde regelingen ten goede komen aan minderheden.
  - B aanvaardbaar, want in een democratie hebben meerderheden inderdaad het recht om beslissingen te nemen en hebben minderheden dit recht per definitie niet.
  - C betwistbaar, want er is verschil tussen een voor iedereen geldend recht, de beslissingsbevoegdheid van een meerderheid en het voorrecht van een bepaalde groep.
  - D betwistbaar, want in een democratie zou het nooit zo mogen zijn dat bepaalde personen of groepen meer rechten en privileges genieten dan andere.

- 3p 10 “de scherpe kantjes van de democratie” (regels 150-151)
Om welke scherpe kantjes gaat het? Noem er drie.

- De vrijwillige verbanden van de markt bieden goede mogelijkheden om problemen op te lossen (zie regels 215-217).
- 1p 11 Waarom is de markt niet zonder meer een goed alternatief?
- A De markt biedt te veel keuzemogelijkheden.
  - B De markt leidt tot prijsverhoging.
  - C De markt is onvoorspelbaar.
  - D De markt werkt ondemocratisch.
- 1p 12 Wat is de functie van het tekstgedeelte alinea 14 tot en met 18 ten opzichte van het tekstgedeelte alinea 11 tot en met 13?
- In alinea 14 tot met 18
- A worden conclusies getrokken op basis van de in alinea 11 tot en met 13 genoemde mogelijkheden.
  - B worden de in alinea 11 tot en met 13 genoemde mogelijkheden van een nadere uitleg voorzien.
  - C wordt een gedetailleerde uitwerking gegeven van een eerder in alinea 11 tot en met 13 genoemde mogelijkheid.
  - D wordt een nieuwe oplossing toegevoegd aan de in alinea 11 begonnen opsomming van mogelijkheden.
- 1p 13 Welke argumentatieve functie hebben alinea 16 en 17 ten opzichte van alinea 14 en 15?
- In alinea 16 en 17
- A worden conclusies getrokken uit de opgesomde argumenten in alinea 14 en 15.
  - B worden mogelijke tegenargumenten bij het gestelde in alinea 14 en 15 weerlegd.
  - C worden ondersteunende argumenten gegeven bij het beweerde in alinea 14 en 15.
  - D worden voorbeelden genoemd om het gestelde in alinea 14 en 15 sprekender te maken.
- “de democratie ontmythologiseren” (regels 270-271)
- 1p 14 Om welke mythe gaat het vooral?
- De mythe dat democratie een systeem is
- A dat beter is dan alternatieve, niet-democratische regeringsvormen.
  - B dat gebaseerd is op idealen, zoals de gelijkwaardigheid van mensen.
  - C waarbij besluiten zijn gebaseerd op verstandige afwegingen.
  - D waarbij individuele burgers veel macht en vrijheden hebben.

tekstfragment 1

Minister Donner heeft gezegd dat indien de Nederlandse bevolking voor tweederde achter invoering van de sharia¹⁾ zou staan, deze wetgeving in ons land zou moeten worden ingevoerd. Hij heeft níet gezegd dat hij een voorstander van de sharia is.

Daar gaat het ook helemaal niet om!

Het gaat er wél om, dat ook in een democratie grenzen in acht moeten worden genomen die vanuit ethisch-menselijke principes worden bepaald. Als hypothetisch gezien tweederde van de Nederlandse bevolking erachter zou staan dat 'overspelige' vrouwen gestenigd worden en bij dieven ledematen worden afgehakt, moet dat dan geaccepteerd worden, omdat er nu eenmaal een democratische meerderheid voor zou zijn? In zo'n geval zou ons land stante pede moeten worden bezet door buitenlandse troepen om ons tot bezinning te brengen. Dergelijke wetgeving heeft namelijk niets met democratie te maken, ondanks een tweederde meerderheid. Triest dat minister Donner de hoeder zou moeten zijn van onze rechtsstaat en zou moeten zorgen voor een humane, gelijke behandeling van iedereen.

Naar: Hako Huiberts, ingezonden brief in *Metro*, 15 september 2006

noot 1 Sharia: islamitische wetgeving.

- 1p **15** In welk opzicht ondersteunt het tekstfragment de tekst 'De macht aan de burger' met betrekking tot de kwaliteit van meerderheidsbesluiten?
- 3p **16** Welke inhoudelijke aanvulling geeft het tekstfragment op de visie uit de tekst 'De macht aan de burger' op het democratisch gehalte van meerderheidsbesluiten? Gebruik voor je antwoord in totaal maximaal 25 woorden.

tekstfragment 2

Het electoraat van 2005 is totaal anders dan het electoraat van vijftig jaar daarvoor. Het politieke systeem is echter nog wel identiek aan dat van vijftig jaar geleden. Hiermee zijn we bij de oorzaak van de kloof tussen de politiek en de burger gekomen. De burger is geëvolueerd, maar hij wordt nog behandeld als de kiezer uit de verzuilde samenleving van voor de Tweede Wereldoorlog. Dat wordt bijvoorbeeld pijnlijk duidelijk in het debat over vormen van directe invloed van de burger op het politieke proces, zoals het kiezen van de burgemeester of de minister-president, of het houden van een correctief referendum.

Met alle macht wordt beargumenteerd dat burgers deze keuzes niet kunnen worden toevertrouwd: "op die manier wordt de doodstraf weer ingevoerd", "dan wordt Frans Bauer de minister-president" en "zij kunnen niet de juiste afweging maken in complexe zaken". In feite drukken politici daarmee uit dat ze geen vertrouwen hebben in de burgers. En dat is nu precies de essentie van het probleem. Want wie geen vertrouwen geeft, krijgt ook geen vertrouwen. Ons hele bestuursstelsel is doortrokken van de mentaliteit 'gebrek aan vertrouwen'. Er is hier sprake van een paradox: terwijl de burger steeds beter is toegerust om zelf verantwoordelijkheid te dragen, wordt er juist steeds meer verantwoordelijkheid bij hem weggehaald. Het is fascinerend politici met regelmaat te horen zeggen dat de burgers hun eigen verantwoordelijkheid moeten nemen, terwijl ze een systeem in stand houden dat de burger op geen enkele wijze verantwoordelijkheid toevertrouwt bij belangrijke besluitvorming op landelijk, regionaal, gemeentelijk of buurtniveau. Hetzelfde geldt voor centraal bestuurd terreinen als onderwijs, gezondheidszorg, misdaadbestrijding, openbaar vervoer en bejaardenzorg. Machthebbers doen nu eenmaal niet makkelijk afstand van hun macht.

Naar: 'Het Huis van Thorbecke staat op instorten' van Maurice de Hond, *de Volkskrant*, 13 januari 2005

- In de tekst 'De macht aan de burger' wordt een analyse gemaakt van de (beperkte) keuzevrijheid van de burger.
- 2p **17** Welke twee verklarende elementen voor het beperken van deze keuzevrijheid kunnen uit tekstfragment 2 gehaald worden?
- 2p **18** Welke ontwikkeling, genoemd in tekstfragment 2, maakt de noodzaak om de keuzevrijheid van de burger aan de orde te stellen, zoals gebeurt in de tekst 'De macht aan de burger', des te urgenter?
- 1p **19** Welke van onderstaande zinnen geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst 'De macht aan de burger' weer?
- A** De democratie heeft haar gebreken en kan het beste verbeterd worden door de burger, daar waar dat mogelijk is, optimale keuzevrijheid te bieden.
  - B** De democratie lijkt een staatsvorm te zijn die burgers optimale vrijheid biedt, maar in werkelijkheid leidt meer democratie juist tot relatief minder vrijheid.
  - C** Doordat ze een verkeerd ideaalbeeld van de democratie hebben, zijn burgers vaak ontevreden over bij meerderheid genomen besluiten.
  - D** Het vertrouwen in de overheid kan het beste teruggewonnen worden door de democratische principes te vervangen door de principes van de vrije markt.